

K tematickému zaměření a cílům disertační práce

Projekt evropské integrace v rámci Evropských společenství, resp. Evropské unie představuje velmi ambiciózní a svojí koncepcí a rozsahem historicky bezprecedentní projekt spolupráce nezávislých a suverénních zemí a národů Evropy, a to jak co do počtu zúčastněných států (horizontální integrace),² tak i co do šíře a dosahu (vertikální integrace).³ To je třeba konstatovat i přesto, nebo spíše právě proto, jak kontroverzně přijímán a často jen velmi bolestně prosazován je každý významnější krok směrem k dalšímu prohloubení evropské integrace. Jejím výsledkem je – jak jej vnímáme dnes – útvar sdružující takřka všechny evropské země západního kulturního okruhu, příp. země k tomuto okruhu se hlásící, a to i přesto, že některé z těchto zemí o plnohodnotné členství v důsledku své moderní historie zatím toliko aktivně usilují.

Zvláštním fenoménem, dá se říci katalyzátorem procesu evropské integrace, který umožnil její faktickou realizaci, je vznik s dynamický rozvoj evropského práva,⁴ které

² Původní členská základna ESUO 1952, resp. EHS 1958 (Německo, Francie, Itálie a země Beneluxu – Belgie, Nizozemsko a Lucembursko) byla postupně rozšiřována k 1. 1. 1973 o Velkou Británii, Irsko a Dánsko (Velká Británie a Dánsko současně s přistoupením k EHS ukončily své členství v ESVO, jehož byly zakládajícími členy), tzv. jižní vlnou rozšíření k 1. 1. 1981 o Řecko a k 1. 1. 1986 o Španělsko a Portugalsko, vstupem neutrálních zemí k 1. 1. 1995 o Rakousko, Švédsko a Finsko, tzv. východní vlnou rozšíření k 1. 5. 2004 o Česko, Slovensko, Polsko, Maďarsko, Slovinsko, Litvu, Lotyšsko, Estonsko, Maltu a Kypr a k 1. 1. 2007 o Bulharsko a Rumunsko. Podrobněji in SCHELLE, K., VEČEŘA, J., VESELÁ, R. et al. *Podíl českých zemí na integračních a unifikačních snahách v Evropě*. 1. vydání. Ostrava : KEY Publishing s.r.o., 2009. s. 154-158.

³ Cíl dalšího prohlubování integrace je opakovaně zakotven ve zřizovacích smlouvách Unie, a to jak v jejich preambulích, tak i přímo v úvodních ustanoveních. Viz např. pododst. 14 preambule SEU: „ROZHODNUTI pokračovat v procesu vytváření stále užšího svazku mezi národy Evropy, v němž jsou rozhodnutí přijímána co nejbližší občanům v souladu se zásadou subsidiarity“; čl. 1 odst. 2 SEU: „Tato smlouva představuje novou etapu v procesu vytváření stále užšího svazku mezi národy Evropy, v němž jsou rozhodnutí přijímána co nejotevřeněji a co nejbližší občanům“; pododst. 2 preambule SFEU: „ROZHODNUTI položit základy stále užšího svazku evropských národů“.

⁴ Základními (ústavními) dokumenty, na kterých je evropské právo založeno a od kterých odvozuje svoji existenci a působení, představují zřizovací smlouvy. Jedná se zejména o Smlouvu o založení Evropského společenství uhlí a oceli, podepsána v Římě dne 18. 4. 1951, její platnost byla omezena na 50 let – od 23. 7. 1952 do 23. 7. 2002; Smlouvu o založení Evropského společenství pro atomovou energii a Smlouvu o založení Evropského (hospodářského) společenství, podepsány v Římě dne 25. 3. 1957, vstoupily v platnost dne 1. 1. 1958; Smlouvu o Evropské unii, podepsána v Maastrichtu dne 7. 2. 1992, vstoupila v platnost dne 1. 1. 1993 (tzv. Maastrichtská smlouva, kterou došlo mimo jiné k přejmenování Evropského hospodářského společenství na Evropské společenství). Stěžejní jsou rovněž některé smlouvy provádějící významné změny (rekodifikace) zřizovacích smluv, zejména Jednotný evropský akt, podepsán v Lucemburku dne 17. 2. 1986 a v Haagu dne 28. 2. 1986, vstoupil v platnost dne 1. 7. 1987; Amsterodamská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii, Smlouvy o založení Evropských společenství a některé související akty, podepsána v Amsterdamu dne 2. 10.

se postupně situovalo do role samostatného a na právních řádech členských zemí do značné míry nezávislého právního řádu, který v jejich vzájemném poměřování dokonce sebevědomě aspiruje na pozici nadřazenosti (resp. aplikační přednosti, viz níže). Na základě evropského práva dochází mimo jiné také k postupnému sbližování řady oblastí právních řádů členských států.

Integrační projekt, založený na vnitřním trhu a jeho čtyřech základních svobodách (volném pohybu zboží, osob fyzických i právnických, služeb a kapitálu) a společných politikách členských států ve vybraných oblastech hospodářského života, se delší dobu dotýkal takřka výhradně oblasti veřejného a zejména správního práva členských států Společenství. Teprve postupným prohlubováním a přechodem od toliko hospodářské rovněž ke stále užší integraci finanční a měnové, jakož i politické a kulturní, a tomu odpovídajícím zdůrazňováním role a neustálým rozšiřováním dosahu evropského práva (za velkého přispění rozhodovací činnosti Evropského soudního dvora) začalo evropské právo stále více expandovat i do sfér, které s hospodářským životem pouze více či méně souvisejí. Jednou z nich je i oblast občanského, resp. soukromého práva členských států, v jehož rámci se europeizace nejvýrazněji projevuje v oblasti ochrany spotřebitele.⁵

1997, vstoupila v platnost dne 1. 5. 1999; Niceská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii, Smlouvy o založení Evropských společenství a některé související akty, podepsána v Nice dne 26. 2. 2001, vstoupila v platnost dne 1. 2. 2003; Listina základních práv Evropské unie, vyhlášena v Nice dne 7. 12. 2000, v upraveném znění vyhlášena ve Štrasburku dne 12. 12. 2007, vstoupila v platnost dnem vstupu v platnost Lisabonské smlouvy, tedy 1. 12. 2009; Smlouva o Ústavě pro Evropu, podepsána v Římě dne 29. 10. 2004, proces její ratifikace ztroskotal; Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství, podepsána v Lisabonu dne 13. 12. 2007, vstoupila v platnost dne 1. 12. 2009. Ve vazbě na přístup České republiky k Evropské unii je třeba upozornit zejména na Evropskou dohodu zakládající přidružení mezi Českou republikou na jedné straně a Evropskými společenstvími a jejich členskými státy na straně druhé (tzv. Asociační dohoda), podepsána v Lucemburku dne 4. 10. 1993, vstoupila v platnost dne 1. 2. 1995; Smlouvu o přistoupení České republiky a dalších zemí k EU (tzv. Athénská nebo Přístupová smlouva), podepsána v Athénách dne 16. 4. 2003, vstoupila v platnost dne 1. 5. 2004. Pro ratifikaci Lisabonské smlouvy Českou republikou byl klíčový nález Ústavního soudu ze dne 3. 11. 2009, sp. zn. Pl. ÚS 29/09, kterým Ústavní soud rozhodl, že Lisabonská smlouva a její ratifikace nejsou v rozporu s ústavním pořádkem České republiky.

⁵ Průlomová byla v tomto směru úprava Maastrichtské smlouvy, na jejímž základě došlo nejen k zavedení ochrany spotřebitele nebo opatření v oblasti cestovního ruchu mezi v čl. 3 SES výslovně definované cíle činnosti Společenství, ale především k založení Evropské unie a vytvoření tzv. třech pilířů evropského práva, přičemž třetí pilíř zakotvoval spolupráci v oblasti justice a vnitřních věcí. Srov. TÝČ, V. *Základy práva Evropské unie pro ekonomy*. 3. vyd. Praha : Linde, 2001. s. 22-24. SCHELLE, K., VEČEŘA, J., VESELÁ, R. et al. *Podíl českých zemí na integračních a unifikačních snahách v Evropě*. 1. vyd. Ostrava : KEY Publishing, 2009. s. 162-165.

Východiska a tematické zaměření disertační práce

Východiskem pro zpracování disertační práce je proces stále významnějšího pronikání evropského práva do českého občanského práva. Jejím úkolem je právní analýza dle názoru autora aktuální a v české právní науce dosud nepříliš obsáhle rozpracované tematiky prolínání českého občanského práva s právem evropským, a to se zaměřením na oblast právní úpravy ochrany spotřebitele, kde je vliv evropského práva mimořádný.

Disertační práce vychází z teze, že v současném stadiu vývoje nelze zatím v žádném případě hovořit o systematické harmonizaci či dokonce unifikaci občanského práva členských států.⁶ Europeizace se doposud dotýká toliko účelově vybraných dílčích oblastí a institutů, a to převážně tam, kde je zvláštní důraz na zvýšenou ochranu určitých právem chráněných zájmů (ochrana spotřebitele, zákaz diskriminace atd.), jakož i v souvislosti s harmonickým odstraňováním bariér vnitřního trhu za účelem nerušeného požívání jeho čtyř základních svobod subjekty práva napříč členskými státy.⁷ Současně je vždy nutné, aby bylo provedení harmonizace v dané oblasti s ohledem na rozdílné právní tradice, úpravy a zájmy členských států fakticky, jakož i politicky průchodné.

Na úvod bude zařazen obecný přehled problematiky, zaměřující se na právní rámec evropského práva, formy a stručný přehled oblastí a institutů českého občanského práva, jejichž úprava je významně ovlivněna sbližováním s úpravou práva evropského. Zvýšená pozornost zde bude věnována vymezení prostředků a forem

⁶ „O evropském občanském právu lze hovořit jenom se značnou nadsázkou.“ HURDÍK, J., FIALA, J. et al. Východiska a tendence vývoje českého občanského práva po vstupu České republiky do Evropské unie. In Hurdík, J., Fiala, J., Selucká, M. (ed.). *Evropský kontext vývoje českého práva po roce 2004*. Brno : Masarykova univerzita, 2006. s. 156, 158-159.

⁷ V kontextu pojmového vymezení europeizace občanského práva je velice zajímavé její srovnání s europeizací práva trestního. Je nesporné, že i trestní právo členských států podléhá i přes své rozdílné koncepce a přístupy silnému vlivu evropského práva. Tento trend byl aktuálně fundamentálně posílen Lisabonskou smlouvou, kterou došlo k převedení i zbývající části III. pilíře (policejní a justiční spolupráce v trestních věcech), dosud upravené v čl. 29-42 Smlouvy EU, do hlavy V. části třetí SFEU (čl. 67-89 SFEU), a zahrnutí této problematiky pod společnou úpravu s věcmi civilními. Tato bývalá součást III. pilíře se tedy od 1. 12. 2009 řadí mezi oblasti vyznačující se nadnárodní (*supranacionální*) povahou kompetencí Unie. SCHELLE, K., VEČEŘA, J., VESELÁ, R. et al. *Podíl českých zemí na integračních a unifikačních snahách v Evropě*. 1. vyd. Ostrava : KEY Publishing, 2009. s. 168-169. Postupné vyprázdňování dřívějšího III. pilíře, založeného na principech (obyčejného) mezinárodního práva, ovšem nic nemění na skutečnosti, že úprava (bývalého) I. pilíře byla již dříve zdrojem europeizace řady trestněprávních institutů. FENYK, J. in Fenyk, J., Svák, J. *Europeizace trestního práva*. Bratislava : Bratislavská vysoká škola práva, 2008. s. 16.

působení evropského práva, kterými je tzv. europeizace národních úprav spotřebitelského práva prováděna. Jedná se přitom vedle pramenů primárního práva zpravidla o směrnice, kde budou podrobeny analýze jak právně aprobované způsoby, tak i možné důsledky jejich vadného provedení do národního práva. Významnou roli je třeba přiznat i judikatuře Soudního dvora. Autor je toho názoru, že analýza prostředků a forem působení evropského práva při jeho působení na úpravu českého občanského práva je pro pochopení a správnou aplikaci právních norem českého spotřebitelského práva klíčová.

V další části disertační práce budou postupně analyzovány jednotlivé zvláštní druhy tzv. spotřebitelských smluv, upravených v hlavě páté části první – § 51a a násl. ObčZ, a to obecně nepřípustná ujednání spotřebitelských smluv, spotřebitelské smlouvy uzavírané na dálku, smlouvy o finančních službách uzavírané na dálku, smlouvy uzavírané mimo provozovnu dodavatele a smlouvy o užívání budovy nebo její části na časový úsek. Následně bude podroben rozboru vliv evropského práva na některé obecné smluvní typy ObčZ, kde europeizaci podléhají zejména některé aspekty úpravy smlouvy kupní a smlouva cestovní. Zvláštní, silně europeizovanou kategorií jsou pak smlouvy, kterými je sjednáván spotřebitelský úvěr.

Předmětem zkoumání bude rovněž zvláštní typ deliktní odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, mimo jiné též její vztah k obecné úpravě § 420 a násl. ObčZ. V závěru disertační práce bude věnována pozornost úpravě dotčených oblastí a institutů v návrhu nového občanského zákoníku. Součástí hmotněprávních úvah budou i otázky volby práva ve spotřebitelských smlouvách, které se v právní praxi často projevují jako stěžejní, a stručně zrekapitulováno bude konečně i současné stadium prací na evropském kodexu soukromého práva.

Cíle a metody zpracování disertační práce

Za cíl disertační práce při rozboru výše uvedených tématických okruhů a otázek si autor klade v první řadě jejich doktrinární ukotvení, vymezení místa a role právní úpravy ochrany spotřebitele v systému evropského a českého občanského práva. Vedle právně-teoretických úvah si ovšem disertační práce klade rovněž ambici nabídnout na právní praxi orientovaný výklad pojednávané problematiky, zaměřující se na řadu výkladových nejasností a rozporů české právní úpravy s výchozí úpravou unijního práva. Kde je tato

k dispozici, bude proto věnována pozornost relevantní judikatuře českých vyšších soudů a Evropského soudního dvora.

Tam, kde to bude přínosné, nabídne autor rovněž srovnání s harmonizovanou právní úpravou německou jako právního řádu do značné míry příbuzného českému právu. Německá úprava pojednávaných institutů si dle názoru autora zaslouhuje zvýšenou pozornost, jelikož se vyznačuje nejen větší komplexností a propracovaností, ale je k ní rovněž k dispozici nesrovnatelně obsáhlejší penzum judikatury vyšších soudů, jakož i komentářů a rozborů ze strany právní nauky. Srovnání s ní proto může být mimo jiné velmi přínosné i pro formování české úpravy *de lege ferenda*.

Hlavním úkolem rozboru nejasných či problematických otázek předmětné české i evropské právní úpravy bude jak jejich teoretické rozpracování na bázi názorů právní nauky a dostupné judikatury vyšších soudů, tak zejména též návrh podle názoru autora nejvhodnějšího interpretačního řešení a jeho důkladné odůvodnění. Ohledně ustanovení, která jsou v rozporu s předpisy evropského práva, pak budou rozpracovány možné způsoby reagování na tento rozpor za účelem jejich s unijním právem co možná nejsouladnější interpretace a aplikace.

Autor by byl rád, kdyby svojí disertační prací obohatil, resp. přispěl k dalšímu rozvoji a upevňování názorů české právní nauky v oblasti soukromoprávní úpravy ochrany spotřebitele v kontextu úpravy evropského práva, jejímuž soustředěnému tlaku je tato vystavena a v jejímž europeizovaném kontextu musí být interpretována a aplikována.

Brno, červen 2010

Autor